

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2023

Alexandr Šidelka

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Východoněmecké povstání roku 1953 z pohledu USA

Bakalářská práce

Autor práce: Alexandr Šidelka

Studijní program: Teritoriální studia

Vedoucí práce: doc. PhDr. Tomáš Nigrin, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3.1.2023

Alexandr Šidelka

Bibliografický záznam

ŠIDELKA, Alexandr. Východoněmecké povstání roku 1953 z pohledu USA. Praha, 2023. 41 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Tomáš Nigrin, Ph.D.

Rozsah práce: 58 296 znaků

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na analýzu pohledu Spojených států amerických na Východoněmecké povstání v roce 1953. Události se odehrávají v rané fázi Studené války, ve které hrály Spojené státy zásadní roli jakožto jedna ze dvou hlavních světových velmocí. Hlavním obsahem této práce je především reakce americké administrativy na události v tehdejší Německé demokratické republice a následný rozbor uplatněných opatření strategie psychologické války. Nejdůležitějším prvkem této politiky byl americký program potravinové pomoci pro východoněmecké obyvatelstvo. Na začátku práce seznamuje čtenáře s historickým kontextem vztahu mezi Spojenými státy a NDR a stručně obeznamuje s problematikou zmíněného povstání. Práce využívá dostupných primárních zdrojů, kterými jsou historické novinové články, k vyobrazení tehdejší reakce amerických médií. V poslední části práce odpovídá na výzkumnou otázku, zda a jakým způsobem ovlivnilo Východoněmecké povstání v roce 1953 americkou zahraniční politiku ve východní Evropě v kontextu probíhající Studené války. Práce má převážně kompilační charakter a je vypracována na základě dostupných primárních a sekundárních zdrojů a literatury.

Klíčová slova

Východoněmecké povstání, Studená válka, poválečné Německo, Spojené státy americké, antikomunismus

Název práce

Východoněmecké povstání roku 1953 z pohledu USA

Abstract

This bachelor's thesis focuses on the analysis of the United States of America's view of the East German uprising in 1953. The events take place in the early phase of the Cold War, in which the United States played a vital role as one of the two main world powers. The main content of this thesis is primarily the reaction of the American administration to the events in East Germany and the subsequent analysis of the strategy of psychological warfare. The most important element of this policy was the American food aid program for the East German population. At the beginning of the thesis, the reader is introduced to the historical context of the relationship between the United States and the GDR, and then briefly familiarized with the issue of the mentioned uprising. The thesis uses the available primary sources, which are historical newspaper articles, to depict the reaction of the American media at the time. In the last part of the thesis, it answers the research question of whether and how the East German uprising in 1953 influenced American foreign policy in Eastern Europe in the context of the ongoing Cold War. The work is mainly compilation in nature and is developed on the basis of available primary and secondary sources and literature.

Keywords

East German uprising, Cold War, post-war Germany, United States, anti-communism

Title

The East German uprising of 1953 from the U.S. perspective

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce doc. PhDr. Tomáši Nigrinovi, Ph.D. za vedení této práce, za cenné rady a připomínky, milý přístup a vstřícnost.

Obsah:

Úvod	1
1. Historický kontext a nastínění vnitropolitické situace	3
1.1. Spojené státy a NDR do roku 1953	3
1.2. Situace ve Východním Německu a průběh povstání.....	5
2. Reakce Spojených států a použítá opatření	9
2.1. Administrativa prezidenta Eisenhowera a reakce americké vlády	9
2.2. Program potravinové pomoci	14
2.3. Reakce amerických médií a role RIAS	17
3. Důsledky pro americkou zahraniční politiku	21
3.1. Zahraniční politika vůči Východnímu Německu	21
3.2. Zahraniční politika vůči Sovětskému Svazu	22
3.3. Zahraniční politika vůči sovětským satelitům ve východní Evropě	25
Závěr	27
Summary	29
Použitá literatura	31

Úvod

Kořeny východoněmeckého povstání sahají již do počátku 50. let 20. století, kdy se dle sovětského pokynu v roce 1952 rozhodlo o tzv. „výstavbě socialismu“ v nově vzniklé Německé demokratické republice. Toto rozhodnutí následovalo po tom, co západní mocnosti odmítly Stalinovu nabídku na vytvoření sjednoceného, ale neutralizovaného a demilitarizovaného Německa.¹ Výsledkem tohoto politicky motivovaného programu bylo prudké zhoršení životních a pracovních podmínek dělníků, které pokračovalo až do poloviny roku 1953, kdy tento problém eskaloval v masivní demonstrace ve východním Berlíně a na dalších místech po celé NDR. Události měly v té době nezpochybnitelný vliv na americké působení v oblasti, neboť se již od pozdní Trumanovy administrativy různí američtí vládní činitelé zapojovali do aktivit psychologické války v Německu zaměřených na sabotaci sovětského vlivu a urychlení kolapsu východoněmeckého režimu.²

Cílem této práce je především rozebrat pohled Spojených států amerických na Východoněmecké povstání roku 1953 a opatření uplatňovaná proti východoněmeckému režimu v reakci na zmíněné protesty. Cílem je také analyzovat důsledky těchto událostí v kontextu Studené války, neboť Spojené státy byly klíčovým aktérem při budování železné opony a jakákoliv změna v zahraniční politice americké administrativy měla bezprostřední vliv na vývoj konfliktu. Události se odehrávají pouze pár let po ukončení druhé světové války a rozdělení nejen Německa, ale i celé Evropy na dva soupeřící politické tábory. Čtenářům této práce se také snažím objasnit, jakým způsobem události roku 1953 v Německu změnily americký postoj a zahraniční politiku vůči sovětskému bloku s ohledem na pozdější události Studené války.

Bakalářská práce je rozdělena do tří částí. První kapitola stručně popisuje pohled Spojených Států od vzniku východního Německa až do vypuknutí protirežimních demonstrací. V této části je také stručně vyobrazen politický vývoj v NDR, příčiny zmíněného povstání a jeho průběh, neboť je tento kontext pro čtenáře důležitý pro pochopení dalších kapitol a získání obecného povědomí o zkoumané problematice. Druhá část práce je zaměřena na rozbor americké reakce a vládních opatření, která byla použita v roce 1953 administrativou nově zvoleného prezidenta Eisenhowera. V rámci této části je celá jedna podkapitola věnována americkému potravinovému programu pro NDR, který byl stěžejním bodem této

¹ Ostermann, Christian F. “‘Keeping the Pot Simmering’: The United States and the East German Uprising of 1953.” *German Studies Review* 19, no. 1 (1996): 61. <https://www.jstor.org/stable/1431713>.

² *Ibid.*, 64.

psychologické strategie. Následuje analýza mediálního ohlasu, především novinových článků některých předních amerických deníků. Nechybí ani zmínka o západoberlínské rozhlasové stanici RIAS (Radio in the American Sector), která byla pro Spojené státy klíčová pro získávání stěžejních informací o aktuální situaci ve východním Německu a zasévání amerického vlivu a politické propagandy hluboko do povědomí jeho obyvatel. Třetí část bakalářské práce analyzuje důsledky událostí na americkou zahraniční politiku a snaží se zodpovědět výzkumnou otázku „Jakým způsobem ovlivnilo Východoněmecké povstání v roce 1953 americkou zahraniční politiku ve východní Evropě?“

Bakalářská práce je zpracována studiem dostupných primárních a sekundárních zdrojů. Z hlediska metodologie se jedná převážně o kompilační práci opírající se o odborné knihy a elektronicky dostupné články. Mezi důležité sekundární zdroje, ze kterých práce čerpá, patří především knihy od Christiana F. Ostermanna *Uprising in East Germany 1953*³ a *The United States, the East German uprising of 1953, and the limits of Rollback*.⁴ Z primárních zdrojů práce využívá dobové novinové články a tisky, ze kterých čerpá podle své potřeby.

³ Ostermann, Christian F. 2001. *Uprising in East Germany, 1953: The Cold War, the German Question, and the First Major Upheaval behind the Iron Curtain*. 1st ed. Budapest: Central European University Press.

⁴ Ostermann, Christian F. 1994. *The United States, the East German uprising of 1953, and the limits of rollback*. Washington: Woodrow Wilson International Center for Scholars.

1. Historický kontext a nastínění vnitropolitické situace

1.1. Spojené státy a NDR do roku 1953

Po skončení druhé světové války a německé kapitulaci v roce 1945 se Spojené státy staly jednou ze čtyř mocností, které se podílely na rozdělení a vojenské okupaci Německa. Americká okupační zóna existovala až do roku 1949, kdy došlo jejím sloučením s britskou a francouzskou zónou k vytvoření Německé spolkové republiky, známé jako „Západní Německo“. Ze Sovětským Svazem okupovaného území vznikla ve stejném roce také Německá demokratická republika, neoficiálně „Východní Německo“, které se zařadilo mezi sovětské satelity ve východní Evropě.

Založení Německé demokratické republiky nebylo pro administrativu prezidenta Harryho Trumana žádným překvapením. Americká vláda plně očekávala vznik nového státu ve východní části Německa.⁵ Nejasné však byly cíle Josifa Stalina při rozhodování o ustanovení německé vlády v sovětské okupační zóně. Zatímco někteří pozorovatelé v americké armádě interpretovali založení NDR jako začátek radikální přeměny sovětské zóny na komunistický režim, jiní varovali, že jsou Stalinovy zraky stále upřeny na Západ s cílem využití nové NDR pouze jako loutku v budoucích jednáních o německé jednotě. Největší obavou americké diplomacie bylo, že by se Moskvě mohlo podařit ustanovit ve východní zóně prosovětskou vládu, která by rozšířila sovětský vliv na celou zemi.⁶

Vztahy mezi Spojenými státy a Německou demokratickou republikou nebyly od jejich počátku příliš přátelské. USA odmítlo uznat legitimitu východoněmeckého státu a v rámci své zahraniční politiky vyjádřilo podporu Bonnské vládě v její snaze sjednotit oba státy pod demokratickým vedením. Na těchto krocích se dohodli ministři zahraničí Spojeného království, Francie a Spojených států na konferenci v Paříži v listopadu 1949. Ve věcech týkajících se východního Německa hodlaly tyto státy pokračovat v jednáních se sovětskou kontrolní komisí. Tato politika byla také uplatňována většinou amerických a západoevropských spojenců.⁷

⁵ Ostermann, Christian F. 2013. ““Little Room for Maneuver” - Relations Between the United States and the GDR”. In *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1945–1990*, 172. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139052436.021>.

⁶ *ibid.*

⁷ Ostermann, Christian F. 2013. ““Little Room for Maneuver” - Relations Between the United States and the GDR”. In *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1945–1990*, 172. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139052436.021>.

V následujících letech se americká vláda snažila zvýšit intenzitu aktivit namířených proti NDR a sovětské politice v Německu. V dubnu 1950 byl za tímto účelem vytvořen program, jehož cílem bylo udržovat pasivní odpor vůči komunistické ideologii a sovětské propagandě, a tím přispět ke zhroucení sovětské mocenské základny ve východním Německu.⁸

Spojené státy se zabývaly záležitostmi NDR především ze dvou hlavních důvodů. V prvním případě se jednalo o problematiku Berlína, ve které USA komunikovalo především se Sovětským svazem. Obecně řečeno, vztahy mezi Washingtonem a Moskvou se odrážely na vztazích mezi Američany a východním Německem. Za druhé, ve většině ostatních záležitostí se Spojené státy podřídily svému strategickému spojenci, Spolkové republice Německo, kde bylo umístěno přes 200 tisíc amerických vojáků, kteří měli zemi ochránit před potenciální sovětskou invazí z NDR.⁹

NDR měla pro Spojené státy také bezpečnostní význam, vycházející z její polohy na hranici celosvětového konfliktu. Západní Berlín, ze všech stran obklopený nepřítelem, se stal nejexponovanější pozicí USA v zahraničí. Město bylo obsazeno v roce 1945 a v období společné okupace bylo spravováno čtyřmi mocnostmi společně, NDR si však území nárokovala pro sebe, neboť považovala Berlín za své hlavní město.¹⁰ V letech 1948-49 zahájili Sověti pozemní blokádu přístupových cest ze Spolkové republiky Německo do Berlína, s čímž si Američané poradili přenášením zásob za pomoci leteckého mostu. Tato událost, která byla intenzivně medializována, zaměřila pozornost Američanů na město a vyvolala silnou podporu statečného Berlína jakožto „ostrova demokracie“ ve východní Evropě. Trumanova administrativa kladla silný důraz na výhodnou polohu Západního Berlína jako základny pro psychologické operace proti NDR a dalším satelitním režimům.¹¹

Mimořádně důležitým nástrojem pro informování a ovlivňování obyvatel východního Německa byla americká rozhlasová stanice v Berlíně RIAS. Vzhledem k centrální poloze Berlína v rámci NDR mohl být signál zachycen kdekoli v zemi a

⁸ Ibid., 173.

⁹ Livingston, Robert Gerald. “America's Relationship with the GDR”. Deutsches Historisches Institut Washington (2014): s. 34. <https://perspectivia.net/publikationen/bulletin-of-the-ghi-washington-supplements/2014-9/0033-0044>.

¹⁰ Ibid., 33.

¹¹ Coleman, David G. “Eisenhower and the Berlin Problem, 1953–1954.” *Journal of Cold War Studies* 2, no. 1 (2000): 3–34. <https://www.jstor.org/stable/26925042>.

americké odhady naznačovaly, že toto protirežimní vysílání si pravidelně naladilo až 70 procent všech východních Němců.¹²

Spojené státy byly velmi dobře informovány o kritické politické a ekonomické situaci ve východním Německu na počátku 50. let. Informace byly získávány především ze zdrojů tajných služeb, ale také prostřednictvím kontaktů s četnými antikomunistickými skupinami.¹³ Přesto nová administrativa prezidenta Eisenhowera zaujala spíše pesimistický pohled na možnost destabilizace NDR. Ve Washingtonu panoval pocit, že režim SED a sovětská okupační moc mají situaci pod pevnou kontrolou i přes rostoucí nespokojenost veřejnosti. Povstání v červnu 1953 proto zcela zaskočilo americké a západoněmecké zpravodajské organizace.¹⁴ Berlínská stanice RIAS hrála klíčovou roli, neboť její vysílání šířilo zprávy o požadavcích stávkujících a mohlo také mezi obyvateli zvýšit očekávání americké vojenské pomoci.

Obecně řečeno, Spojené státy se během Trumanovy administrativy snažily udržet křehkou rovnováhu ve své politice vůči sovětským satelitům ve východní Evropě. Snažily se na jednu stranu podpořit růst nespokojenosti místních obyvatel, která by mohla přejít v protirežimní povstání, na druhou stranu však nechtěly vyvolat násilnou reakci ze strany komunistických režimů nebo Moskvy.

1.2. Situace ve východním Německu a průběh povstání

Přestože není cílem této práce popisovat jednotlivé události, které vedly k vypuknutí povstání, je pro pochopení zkoumaného tématu nezbytné alespoň okrajově zmínit několik důležitých momentů. Tato kapitola krátce pojednává o vnitropolitickém vývoji ve východním Německu před vypuknutím masových demonstrací a zmiňuje jejich hlavní příčiny, včetně stručného popisu průběhu těchto událostí.

Kořeny východoněmecké krize sahají do července roku 1952, kdy vládnoucí Socialistická strana Německa (SED) přijala program socializace a kolektivizace nazvaný „Plánovaná výstavba socialismu“. Řada dalších východoevropských států již tento přístup

¹² Gassert, Philipp, Wilfried Mausbach, and David B. Morris. 2004. *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1945–1990: Publications of the German Historical Institute*. Cambridge: Cambridge University Press., s. 174.

¹³ Ibid.

¹⁴ INGIMUNDARSON, VALUR. “The Eisenhower Administration, the Adenauer Government, and the Political Uses of the East German Uprising in 1953.” *Diplomatic History* 20, no. 3 (1996): 381. <http://www.jstor.org/stable/24913422>.

zahájila o několik let dříve ve snaze podpořit rychlý a krátkodobý ekonomický růst.¹⁵ Rozhodnutí zahájit otevřenou a urychlenou sovětizaci průmyslu a zemědělství znamenalo zlom v sovětské politice vůči Německu, která zůstala od konce druhé světové války v podstatě nevyřešená. Mezi cíle Moskvy patřila sovětizace východní okupační zóny, vytvoření jednotné, ale neutrální socialistické země.¹⁶

Zásadním momentem předcházející krizi bylo odmítnutí tzv. „Stalinovy nóty“ západními mocnostmi. Jednalo se o dokument z března 1952, v níž sovětský vůdce vyzýval ke spojeneckým jednáním o mírové smlouvě pro Německo, celoněmecké vládě a sjednocených volbách. Stalin navrhoval vytvoření jednotného demokratického Německa, které by mělo vlastní ozbrojené síly.¹⁷ Mnoho odborníků na Západě bylo přesvědčeno, že tato nabídka nebyla nic jiného než jen propagandistický trik zaměřený především na oddálení podpisu smluv, které měly zajistit větší suverenitu Spolkové republice a urychlit tak její vojenskou integraci se západní Evropou.¹⁸

Ještě před létem 1952 vylučovaly sovětské plány na sjednocení Německa plnou satelizaci NDR podle modelu východoevropských „lidových demokracií“, avšak oznámení nové politiky generálním tajemníkem SED a místopředsedou vlády Walterem Ulbrichem nyní otevřeně signalizovalo, že prioritou prosazování celoněmeckých zájmů byla opuštěna ve prospěch sovětizace a konsolidace celé východní zóny. Stalin chtěl docílit toho, aby se z relativně otevřené demarkační linie mezi východním a západním Německem stala tvrdá hranice, která by byla velmi silně střežena.¹⁹

Důsledkem nové politiky ekonomického směřování NDR bylo však rychlé zhoršování životní úrovně dělníků, které pokračovalo až do první poloviny roku 1953. Z pultů obchodů začalo mizet mnoho spotřebního zboží a ceny potravin vzrostly v důsledku kolektivizační politiky státu. Mzdy pracovníků začaly klesat a jejich životní náklady se začaly výrazně zvyšovat. Přibližně 40 % bohatších farmářů v NDR uprchlo na Západ a zanechalo za sebou přes 750 tisíc hektarů produktivní půdy. V zimě 1952–53 došlo také k vážnému přerušení dodávek tepla a elektřiny do východoněmeckých měst.²⁰ V důsledku toho se v listopadu 1952 objevily v několika hlavních průmyslových centrech NDR nepokoje, především v Drážďanech a Lipsku. Průmyslové nepokoje pokračovaly celé následující jaro, od

¹⁵ Ostermann, Christian F. 2001. *Uprising in East Germany, 1953: The Cold War, the German Question, and the First Major Upheaval behind the Iron Curtain*. 1st ed. Budapest: Central European University Press. s. 1.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid., 2.

¹⁹ Ibid., 2.

²⁰ Kopstein, Jeffrey. “Chipping Away at the State: Workers' Resistance and the Demise of East Germany.” *World Politics* 48, no. 3 (1996): 411. <https://doi.org/10.1353/wp.1996.0011>.

pobuřujících projevů a graffiti proti SED až po údajné sabotáže. Aby se zmírnilo ekonomické napětí státu způsobené „výstavbou socialismu“, rozhodlo se politbyro povinně zvýšit pracovní kvóty o deset procent ve všech státem vlastněných továrnách. To znamenalo, že dělníci nyní museli produkovat deset procent více za stejnou mzdu. Navíc došlo ke zvýšení cen potravin, zdravotní péče a veřejné dopravy.²¹

Ukvapené zavedení nových pracovních kvót vyvolalo mezi obyvateli východního Německa nepříznivou reakci. Dne 16. června 1953 uspořádalo několik stovek berlínských stavebních dělníků demonstraci vyzývající ke generální stávce. Navzdory zrušení zvýšených pracovních norem toho odpoledne se demonstrace následující den rozvinula v masové nepokoje po celém Východním Německu. Během noci z 16. na 17. června se zprávy o událostech ve východním Berlíně rychle rozšířily po celé NDR, a to jak ústně, tak i prostřednictvím západního rozhlasového vysílání RIAS.²² Zatímco sovětská vojska vstoupila brzy dne 17. června na okraj města, na náměstí Strausberger Platz a na dalších veřejných místech se začaly shromažďovat davy dělníků a začaly pochodovat směrem do centra.

Ze všech východoberlínských čtvrtí a okolních předměstí se do centra nadále sjížděly skupiny různých velikostí, z nichž mnozí se tam dostali veřejnou dopravou, jiní se do hlavního města vydali pěšky. Jak skupiny rostly ve stále větším počtu, prostupoval davy pocit solidarity. Demonstranti na improvizovaných transparentech a plakátech požadovali zrušení pracovních norem, snížení cen, propuštění spoludemonstrujících a někteří dokonce požadovali svobodné celoněmecké volby.²³

Události ve východním Berlíně odrážely vývoj v dalších regionech NDR. V několika městech, jako jsou Drážďany a Chemnitz, se však většina stávek a dalších akcí odehrála na pracovišti, pouze ve vzácných případech došlo k veřejným protestům. Stávky a demonstrace byly zvláště rozšířené v průmyslových centrech středního Německa, v oblasti Magdeburgu a také ve městech Jena, Gera a Görlitz. Odhaduje se, že se vlny protestů mezi 16. a 21. červnem zúčastnilo více než 500 tisíc lidí ve více než 560 východoněmeckých městech a obcích.²⁴

Přestože byl Sovětské Svaz, stejně jako východoněmecká vláda, zcela překvapen rozsáhlými protesty a demonstracemi, sovětská vojska brzy získala kontrolu nad obyvatelstvem. Na první pohled bylo zřejmé, že stávky a nepokoje po předvedení sovětské vojenské síly rychle ustoupily. V dalších dnech však museli diplomatičtí i vojenští

²¹ Ibid.

²² Ostermann, Christian F. 2001. Uprising in East Germany, 1953: The Cold War, the German Question, and the First Major Upheaval behind the Iron Curtain. 1st ed. Budapest: Central European University Press. s. 164.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid., 165.

představitelé uznat, že protesty pokračují po celé NDR a ve skutečnosti se šíří v malých obcích a vesnicích, kam sovětská vojska nebyla nasazena. Jak tyto zprávy naznačovaly, povstání trvalo dlouho po 17. červnu. Podle bezpečnostní služby NDR se situace definitivně uklidnila až 24. června.²⁵ Svržení východoněmeckého režimu zabránilo především rychlé použití masivní vojenské síly sovětskou okupační mocí.

²⁵ Ibid., 170.

2. Reakce Spojených států a použitá opatření

2.1. Administrativa prezidenta Eisenhowera a reakce americké vlády

Ve volbách v roce 1952 porazil válečný generál Dwight D. Eisenhower demokratického kandidáta a navrátil tak po dvou dekádách republikány do Bílého domu.²⁶ Tyto volby představovaly na první pohled značný obrat v politice vůči východní Evropě. Tato záležitost dominovala v rané části kampaně, kdy republikáni odsuzovali politiku „zadržování“ Trumanovy administrativy jako příliš defenzivní.²⁷ Eisenhower a další, zejména hlavní expert strany na zahraniční politiku John Foster Dulles, vyzývali k větší iniciativě Spojených států při oslabování sovětského vlivu v jeho satelitech bez podpory násilí, čemuž říkali „mírové osvobození“ zemí za železnou oponou.²⁸ Eisenhower však v červnu 1953 zaujal opatrný přístup, neboť měl silné obavy, aby podobná povstání neeskalovala a nevyvolala konflikt mezi Východem a Západem. Washington během celého týdne nepokojů nevydal vůbec žádná prohlášení na vysoké úrovni.²⁹ Mnoho východních Němců považovalo události za důležitý posun v rovnováze sil Studené války, a očekávali aktivní podporu ze strany Spojených států a západní Evropy. Eisenhowerova administrativa si byla těchto očekávání dobře vědoma. Nečinnost Spojených států však pro mnohé dokazovala, že akceptují status quo v Evropě, který vyplynul z výsledků druhé světové války.³⁰

Když 16. června 1953 začaly demonstrace ve východním Berlíně, stávkující očekávali podporu RIAS, která od jara vedla cílenou kampaň proti zvýšeným pracovním kvótám v NDR. Během dne však vedení RIAS obdrželo rozkaz „nedělat nic, co by mohlo Sověty vyprovokovat“ a nařídilo své redakci, aby se držela „věcného“ zpravodajství.³¹ Navzdory těmto omezením se zprávy a komentáře RIAS postavily na stranu demonstrantů. V ranních hodinách 17. června stanice vyzvala východoněmecké

²⁶ Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. "United States presidential election of 1952." Encyclopedia Britannica, October 28, 2022. <https://www.britannica.com/event/United-States-presidential-election-of-1952>.

²⁷ Landa, Roland D. "Almost Successful Recipe: The United States and East European Unrest prior to the 1956 Hungarian Revolution". (2012): 4. <https://nsarchive.gwu.edu/document/22638-document-01-almost-successful-recipe-united>.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ostermann, Christian F. 2001. *Uprising in East Germany, 1953: The Cold War, the German Question, and the First Major Upheaval behind the Iron Curtain*. 1st ed. Budapest: Central European University Press. s. 175.

³⁰ Ibid., 318.

³¹ Ostermann, Christian F. 2013. "“Little Room for Maneuver” - Relations Between the United States and the GDR". In *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1945–1990*, 174. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139052436.021>.

obyvatelstvo, aby podpořilo demonstranty ve východním Berlíně.³² Vysílání RIAS významně přispělo k rychlému rozšíření stávek a demonstrací na celém území NDR. Teprve po zásahu ruských ozbrojených sil a vyhlášení výjimečného stavu sovětskou okupační silou se hlášení zmírnilo.³³

Pro prezidenta Eisenhowera, stejně jako pro mnoho jeho současníků na Východě i Západě, byla rozsáhlá vzpoura proti represivní komunistické vládě ve východním Německu v létě 1953 klíčovým okamžikem studené války. Tato spontánní vzpoura proti tyranskému režimu byla prvním velkým povstáním ve východním bloku. Ukázala, že se národy zemí pod sovětským vlivem mohou a budou stavět proti komunistické vládě, když se naskytne příležitost, a že režimy podporované Moskvou lze udržet pouze vojenskou silou.

Američtí představitelé se zpočátku snažili vyhnout prohloubení krize, zároveň však uznali, že brutální potlačení povstání sovětskou armádou poskytlo výbornou příležitost k posílení protisovětské propagandy.³⁴ Eisenhower si nebyl jistý, jak nejlépe reagovat na dotazy tisku, a proto se ráno 17. června poradil s ministrem Dullesem. Ministr zahraničí měl v úmyslu zdůraznit spontánnost demonstrací a vyhnout se ztotožnění Spojených států s probíhajícími událostmi. Eisenhower souhlasil a administrativa prozatím nečinila ke krizi žádná oficiální prohlášení na vysoké úrovni.³⁵

Počáteční reakce vlády pramenila z neschopnosti amerických zpravodajských služeb poskytnout přesné a včasné informace o protestech. Spojenečtí představitelé se ve skutečnosti nejprve zajímali, zda Sověti záměrně nepodnítí nepokoje, aby vytvořili vhodnou záminku k přesunu vojenských sil do východního Berlína v rámci přípravy na dobytí celého města. V několika případech zpravodajských spekulací, zprávy CIA naznačovaly možnost řízené demonstrace ze strany režimu.³⁶

Pokud jde o otázku intervence, kterou konkrétně nastolil prezidentský poradce Charles D. Jackson, Eisenhowerovy reakce ukazují značnou nadsázku v hodnocení východoněmeckých protestů a naznačují, co by pro něj znamenalo, kdyby se Spojené státy odvážily zasáhnout. Rozhodnutí intervence, řekl, „závisí na tom, jak moc rozšířené a vážné protesty budou.“³⁷ Přenesly by se nepokoje do Číny nebo možná i do samotného

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ Ostermann, Christian F. 2001. Uprising in East Germany, 1953: The Cold War, the German Question, and the First Major Upheaval behind the Iron Curtain. 1st ed. Budapest: Central European University Press. s. 175.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid., 176.

³⁷ Ibid., 177.

SSSR? Pokud ano, pravděpodobně by Spojené státy neměly jinou možnost a bylo by silně doporučeno například dodávat povstalcům zbraně. Eisenhower také dodal, že by se v tomto případě mohlo jednat o začátek rozpadu sovětského impéria.³⁸ S tím souvisí otázka, zda by měly Spojené státy nečinně přihlížet, nebo naopak tomuto rozpadu napomáhat. A jak velkou zásluhu jsou ochotny přijmout za výsledky své pomoci?

Jackson původně naléhal, zda by právě aktivnější reakce ze strany USA mohla přispět k serióznějšímu a rozšířenějšímu hnutí. Ale Eisenhower považoval takové myšlenky za předčasné. Pro něj bylo velmi důležité, aby se nepokoje rozšířily do Číny, protože zatímco by SSSR nemělo velké potíže s rozdrčením povstání v samotné Evropě, těžko by se vypořádali s problémy současně i na Dálném východě.³⁹ Eisenhower v tuto chvíli usoudil, že čas na aktivnější reakci ze strany USA ještě nenastal. Ačkoli odmítal přímou vojenskou intervenci, chtěl, aby Spojené státy podporovaly politickou opozici ve východní Evropě prostřednictvím otevřené propagandy a skryté psychologické války, ale bez povstání nebo přímého konfliktu.⁴⁰

Washington rychle rozpoznal vynikající propagandistický potenciál povstání. Interní diskuse, v nichž byla možnost vojenské intervence na straně povstalců rychle zavržena, vyústily koncem června v přijetí směrnice 158 Rady národní bezpečnosti (National Security Council) o využití nepokojů v sovětských satelitních státech. Dokument zkráceně nazvaný NSC 158 stanovil dvojí strategii.⁴¹ V té první měl být kladen silný důraz na snahu obnovit německou jednotu na základě svobodných voleb a zorganizovat jednání čtyř mocností na přání západoněmeckého kancléře Konrada Adenauera. To se shodovalo s názory amerických diplomatů, kteří poukázali na příležitost poskytnutou povstáním vyrvat Sovětům iniciativu v otázce jednoty a využít tak oslabené sovětské pozice ve východním Německu.⁴² Pod povrchem se mezitím připravovaly plány na širokou škálu propagandistických a podvratných taktik navržených tak, aby „vyživovaly“ odpor vůči komunistickému útlaku v celé východní Evropě. Předpokládaná opatření zahrnovala zřizování podvratných rozhlasových stanic, systematické propagandistické operace, a dokonce i odstraňování některých východoněmeckých

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Gassert, Philipp, Wilfried Mausbach, and David B. Morris. 2004. *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1945–1990: Publications of the German Historical Institute*. Cambridge: Cambridge University Press., s. 174.

⁴² Ibid.

politiků.⁴³ Avšak mistrovským dílem americké psychologické války byl ambiciózní program potravinové pomoci pro východoněmecké obyvatelstvo, jehož cílem bylo vyjádřit americké sympatie k jejich situaci, přinutit Sověty do defenzivy a zesílit tak antagonismus mezi obyvatelstvem a vládou.⁴⁴

Diskuse v rámci americké vlády o událostech ze 17. června 1953 vyústily v přijetí další směrnice v prosinci téhož roku. Tato směrnice byla první, která odkazovala na NDR jako na sovětský satelitní stát a zacházela s ní v kontextu americké politiky jako s východoevropskou zemí. Směrnice dále zdůrazňovala, že NDR má „specifické rysy“, jimiž se významným způsobem odlišuje od ostatních satelitů, jelikož způsobuje Sovětskému svazu vážnější problémy než ostatní satelitní státy.⁴⁵ Protože většina německého lidu ve Spolkové republice dosahovala trvalého pokroku směrem ke svobodě a ekonomické prosperitě, Západní Berlín představoval příležitost pro kontakt se svobodným světem a naději na útěk ze sovětské nadvlády. Přesto se odtržení jakéhokoli velkého evropského satelitu od sovětského bloku Radě národní bezpečnosti zdálo neproveditelné, leda se sovětským souhlasem nebo prostřednictvím války.⁴⁶ Ačkoli měla být přijata schůdná politická, ekonomická, propagandistická a tajná opatření „k vytvoření a využití obtížných problémů pro SSSR“, jakémukoliv podněcování k předčasné revoltě či konfliktu bylo potřeba se vyhnout.

Toto základní prohlášení o politice vůči východní Evropě a NDR samozřejmě neumlčelo nesouhlasné hlasy uvnitř americké vlády. Ústřední zpravodajská služba (CIA) byla vůči tomuto pasivnímu a „měkkému“ přístupu obzvláště kritická a její ředitel Allan Dulles varoval vládu, aby nepřešla do „politiky nicnedělání“.⁴⁷ Zastánci psychologické války také argumentovali ve prospěch provokativnější akce. Viděli NDR jako jediný satelit, který je schopen možného odtržení ze sovětského vlivu a prosazovali zde uplatnění politických, ekonomických a psychologických opatření. Ministerstvo zahraničí však takové návrhy rychle odmítlo, neboť se obávalo, že by provokativní akce proti NDR mohla mít negativní dopad na americkou politiku vůči Německu a vyprovokovat Sovětský

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ostermann, Christian F. “‘Keeping the Pot Simmering’: The United States and the East German Uprising of 1953.” *German Studies Review* 19, no. 1 (1996): 70. <https://www.jstor.org/stable/1431713>.

⁴⁵ Ibid., 69.

⁴⁶ Ostermann, Christian F. 2001. *Uprising in East Germany, 1953: The Cold War, the German Question, and the First Major Upheaval behind the Iron Curtain*. 1st ed. Budapest: Central European University Press. s. 172.

⁴⁷ Ostermann, Christian F. 2013. “‘Little Room for Maneuver’ - Relations Between the United States and the GDR”. In *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1945–1990*, 175. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139052436.021>.

svaz, zejména v době, kdy byla v kritické fázi vojenská integrace Spolkové republiky do západní aliance.⁴⁸

⁴⁸ Ibid.

2.2. Program potravinové pomoci

Největším faktorem americké psychologické války se ukázal být rozsáhlý potravinový program pro východní Německo, schválený 1. července 1953.⁴⁹ S využitím nedostatku spotřebního zboží ve východním Německu potravinový program ideálně spojoval humanitární a politické cíle. Zatímco zpočátku demonstroval pokračující zájem USA o neutěšenou situaci východních Němců, hlavními cíli potravinového programu bylo udržet Sověty v defenzivě a prohloubit antagonismus mezi režimem SED a obyvatelstvem, a zabránit tak konsolidaci Ulbrichtova režimu.

Plán potravinové pomoci byl politicky významný z několika důvodů. Na rozdíl od předchozích plánů pomoci USA pro Evropu po 2. světové válce, jako byly potravinové balíčky CARE pro východní zónu Německa nebo pro Západní Berlín během letecké přepravy, byl tento plán motivován spíše politickou propagandou než humanitárními ohledy⁵⁰. Bezplatná distribuce potravin by pomohla zmírnit okamžitou krizi, ale nenabízela žádné dlouhodobé zlepšení zhoršujících se ekonomických podmínek. V případě úspěchu by plán přinesl značnou výhodu pro domácí politiku USA i západního Německa. Eisenhowerova administrativa se totiž potýkala s nátlakem republikánské pravice po uplatnění aktivnější politiky vůči východní Evropě, a kancléř Adenauer se snažil odvrátit obvinění ze strany sociálnědemokratické opozice, že postrádá sympatie k východoněmeckým obětem.⁵¹

Dne 10. července 1953 byl program oficiálně vyhlášen zveřejněním výměny dopisů mezi kancléřem Adenauerem a prezidentem Eisenhowerem. Současně byla zveřejněna Eisenhowerova nota Sovětům nabízející potravinovou pomoc v hodnotě 15 milionů dolarů pro východní Němce. Projekt byl naplánován jako hotová věc bez ohledu na sovětskou reakci, a proto nebylo jejich odmítnutí hned následujícího dne příliš velkým překvapením.⁵² Program jistě nebyl dostatečně rozsáhlý, aby dosáhl „mírového osvobození“ východního Německa, avšak s nedávným odtajněním amerických a západoněmeckých dokumentů a s otevřením východoněmeckých archivů se ukázalo, že

⁴⁹ Ostermann, Christian F. “‘Keeping the Pot Simmering’: The United States and the East German Uprising of 1953.” *German Studies Review* 19, no. 1 (1996): s. 70. <https://www.jstor.org/stable/1431713>.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ INGIMUNDARSON, VALUR. “The Eisenhower Administration, the Adenauer Government, and the Political Uses of the East German Uprising in 1953.” *Diplomatic History* 20, no. 3 (1996): 383. <http://www.jstor.org/stable/24913422>.

⁵² Ostermann, Christian F. “‘Keeping the Pot Simmering’: The United States and the East German Uprising of 1953.” *German Studies Review* 19, no. 1 (1996): s. 70. <https://www.jstor.org/stable/1431713>.

byla tato kombinace dobročinnosti a politického oportunistu ve svých raných fázích mnohem úspěšnější, než se původně předpokládalo.

Ještě před jeho vypuštěním byly zvažovány různé možnosti realizace programu. Jeden z návrhů požadoval, aby kancléř Adenauer podal formální žádost americké vládě, která by reagovala tím, že zpřístupní potraviny ze spojeneckých zásob v Berlíně a ze zemědělských přebytků ve Spojených státech, doplněné o armádní dávky. Jídlo by pak bylo distribuováno prostřednictvím soukromých kanálů, kostelů a charitativních organizací. Tato možnost byla brzy zavržena ze strachu z ohrožení těchto vnitroněmeckých vazeb, které byly životně důležité pro politické vězně a další podporované církvi ve východním Německu.⁵³

Meziresortní výbor se poté rozhodl podpořit plán, který dal potravinové balíčky, takzvané „Eisenhowerovy balíčky“ k dispozici federální západoněmecké vládě k distribuci východním Němcům. Po vzoru místního berlínského „programu pomoci sousedům“ bylo jídlo zpřístupněno obyvatelům východního Berlína a celé východní zóny v různých distribučních centrech v západní části města, přičemž samotná distribuce začala 27. července.⁵⁴

Potravinové balíčky obdržely neuvěřitelnou odezvu od východních Němců. Na konci prvního dne Spojenecký vysoký komisař oznámil, že počet žadatelů o potravinové balíčky překonal všechna očekávání, což je úspěch připisovaný především RIAS, která věnovala velké úsilí propagaci celého programu.⁵⁵ Její vysílání sloužilo jako účinný prostředek k propagandě distribuce potravin hluboko do sovětské zóny. Do třetího dne bylo denně distribuováno přes 200 tisíc balíčků. Celkem bylo distribuováno více než 5,5 milionu potravinových balíčků, které obdrželo až 75 % obyvatel východního Berlína.⁵⁶

Program byl zpočátku oslavován ve Washingtonu, Bonnu a Západním Berlíně jako velmi úspěšná operace v rámci psychologické války vůči komunistickému režimu. Poskytl značné množství potravin podvyživeným obyvatelům východního Berlína a východním Němcům a upozornil na nedostatek potravin v NDR, čímž donutil Sověty a SED zvýšit potravinové přiděly obyvatelstvu a tím přesměrovat svou silnou průmyslovou politiku.⁵⁷ Ještě důležitější bylo, že operace měla dát východoněmeckému obyvatelstvu příležitost

⁵³ Ostermann, Christian F. 1994. *The United States, the East German uprising of 1953, and the limits of rollback*. Washington: Woodrow Wilson International Center for Scholars., s. 27.

⁵⁴ *Ibid.*, 28.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibid.*, 29.

⁵⁷ Ostermann, Christian F. “‘Keeping the Pot Simmering’: The United States and the East German Uprising of 1953.” *German Studies Review* 19, no. 1 (1996): s. 74. <https://www.jstor.org/stable/1431713>.

demonstrovat svůj vzdor vůči komunistickému režimu. Poskytla jim kontakt se Západem a prokázala velmi konkrétním způsobem, že Západ se stále zajímá o Východní Německo, což silně posílilo postavení Washingtonu za železnou oponou, postavilo Sověty a SED do defenzívy a podkopalo jejich jednotnou propagandu.

V očích mnoha amerických představitelů program dokázal, že kromě války existuje bezpočet prostředků, které lze udělat na podporu osvobození východní Evropy. Eisenhower nařídil Výboru pro psychologickou strategii, dokud ještě vypadaly americké vyhlídky slibně, aby vytvořil potravinové programy pro všechny ostatní satelity podobné tomu současnému pro východní Německo. Kromě toho správní rada schválila plán na přeměnu berlínského potravinového programu na program dlouhodobé pomoci, který by měl formu Němci sponzorované organizace podporované Spojenými státy se sídlem v Západním Berlíně. Američtí představitelé, inspirovaní úspěchem potravinového programu, přemýšleli o různých dalších schématech, jako jsou dodávky zdravotnického materiálu, oblečení, tištěných materiálů, léků a dalších žádaných komodit.⁵⁸

Přesto to bylo právě upřednostňování politické propagandy na úkor humanitární pomoci, co nakonec zpočátku úspěšnou operaci zmařilo. Jednak se potravinový program stal jedním z nejranějších projevů politického rozdělení v rámci Eisenhowerovy administrativy nad doktrínou rollbacku⁵⁹. Ve stejné době, kdy Spojené státy prováděly potravinový program, se psychologická válka dostala pod silnou kritiku, zejména ze strany amerických diplomatů v Evropě. Diplomáté, kteří se sešli v září 1953 v Lucemburku, odráželi dlouhodobou nedůvěru ministerstva zahraničí vůči úloze a vlivu Výboru pro psychologickou strategii a poukázali na to, že východní Evropu nelze osvobodit politickými válečnými prostředky. Američtí diplomaté místo toho, aby navrhovali zesílenou psychologickou válku argumentovali tím, co bylo popsáno v jednom dokumentu jako „čestný a obhajitelný kompromis se Sověty“, s cílem dosáhnout postupného osvobození utlačovaných lidí spíše evolučním nežli revolučním procesem.⁶⁰

Samotný vývoj potravinového programu odrážel jeho klesající výnosy jako protirežimní opatření. Američtí pozorovatelé zaznamenali, že proud příjemců jídla během září polevoval, protože obyvatelé východní zóny hlásili rozsáhlé zabavování potravinových balíčků a zvýšené pronásledování a represe ze strany režimu. Od Vysokého

⁵⁸ Ibid., 75.

⁵⁹ Termín v politických vědách pro použití vojenské síly k „odvrácení“ komunismu, strategie vynucení změny v politice státu, obvykle nahrazením jeho vládnoucího režimu. Staženo z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Rollback>

⁶⁰ Tudda, Chris. “‘Reenacting the Story of Tantalus’: Eisenhower, Dulles, and the Failed Rhetoric of Liberation.” *Journal of Cold War Studies* 7, no. 4 (2005): s. 19. <https://www.jstor.org/stable/26925850>.

komisaře v Berlíně přišlo varování, že agresivní následné akce USA by mohly vést k dalším podobným nepokojům a násilí. Pokud by potravinové akce a represivní opatření SED vedly k povstání stejného rozsahu, berlínští představitelé věřili, že Sověti by taková povstání nemilosrdně potlačili.⁶¹

Dalším nezamýšleným vedlejším produktem potravinového programu byly neshody v rámci spojeneckých vztahů ohledně Německa. Britové a Francouzi se proti plánu postavili a považovali jej za předčasnou provokaci. Namísto nové ofenzivy se britská vláda obávala, že program ohrozí bezpečnost Západního Berlína a může znamenat i jeho ztrátu. Stejně jako Francouzi upřednostňovali brzký konec operace a důrazně se postavili proti zřízení stálé organizace, kterou považovali za příliš agresivní nástroj politické války proti režimu východní zóny a sovětským okupačním úřadům.⁶² Pochybnosti ohledně funkčnosti programu se začaly objevovat i uvnitř západoněmecké vlády, podle které nakonec plán přinesl více nevýhod než benefitů. Teprve v momentě, kdy hrozilo vážné poškození spojeneckých vztahů, se rozhodly Spojené státy změnit svou politiku. Eisenhowerova administrativa se rozhodla na konci září 1953 ukončit program, zároveň však učinila dlouhodobé rozhodnutí zdržet se zapojení do velkých psychologických válečných akcí ve východním Německu bez britské a francouzské konzultace.⁶³

Na konci září 1953 ministerstvo zahraničí nastínilo postoj USA k nepokojům v sovětské zóně. Ve společné zprávě zpochybnilo především předpoklad použití psychologické války k dosažení „mírového osvobození“ východní Evropy. Tlak událostí a nedostatky komunistického systému přispějí k rozpadu Sovětského impéria eventuálně lépe než prostřednictvím psychologických válečných aktivit, které jsou v podstatě nekontrolovatelné a mohou mít v některých případech opačné účinky a důsledky, než k jakým byly zamýšleny.⁶⁴

2.3. Reakce amerických médií a role RIAS

Americká média se na začátku k událostem příliš nevyjadřovala, již 17. června však došlo ke zveřejnění několika novinových článků. Mezi takovými novinami byly

⁶¹ Ostermann, Christian F. 1994. *The United States, the East German uprising of 1953, and the limits of rollback*. Washington: Woodrow Wilson International Center for Scholars., s. 39.

⁶² INGIMUNDARSON, VALUR. “The Eisenhower Administration, the Adenauer Government, and the Political Uses of the East German Uprising in 1953.” *Diplomatic History* 20, no. 3 (1996): 384.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ostermann, Christian F. “‘Keeping the Pot Simmering’: The United States and the East German Uprising of 1953.” *German Studies Review* 19, no. 1 (1996): s. 77. <https://www.jstor.org/stable/1431713>.

například Washington Evening Star, Aljašský týdeník The Nome Nugget nebo The Key West Citizen na Floridě. Reakce těchto médií k nepokojům ve východním Německu a především k reakci Sovětského svazu byla velmi tvrdá, odsuzující sovětskou vojenskou akci i administrativu východoněmecké vlády. V mnohých z těchto článků je také zmiňováno, že se jedná o protesty proti komunistické vládě a jejím představitelům, kteří se během demonstrací a stávek zbaběle ukrývají. Washington Evening Star popsalo tyto osoby jako „loutkové úředníky“, kteří byli před příchodem sovětských vojáků rozdraceni lidovou vzpourou.⁶⁵

Probíhající události perfektně nahrávaly tehdejší zesilující antikomunistické propagandě ve Spojených Státech. Dodaly novou sílu přesvědčení, že pokud se podaří udržet jednotu mezi svobodnými národy, zvítězí nad slábnoucí strukturou mezinárodního komunismu. Toto zjištění o odvaze vzepřít se komunistickým úřadům a ruským zbraním je podle týdeníku dalším důkazem toho, že režim vnucený sovětskou okupační silou není lidovým hnutím, ale spíše nástrojem útlaku, který může dohnat lidi k hněvivé vzpouře.⁶⁶ Washingtonský týdeník napsal již 18. června, že nepokoje ve východním Berlíně staví po smrti Stalina události za železnou oponou do zcela nové perspektivy, neboť se může jednat o začátek tolik diskutovaného „hnutí za osvobození“, pouze jehož prostřednictvím může dojít ke svržení východní totality a dosažení míru. Nepokoje, které byly hlášeny nejen ze zóny východního Německa, ale také z Bulharska, Československa a dalších míst za železnou oponou, mohou kdykoli vyústit v revoluci, která se může rozšířit do samotného jádra Sovětského svazu.⁶⁷

Podle floridského týdeníku The Key West Citizen budou mít nepokoje ve Východním Německu jednoznačný vliv na vztahy mezi západními spojenci a východním blokem.⁶⁸ Autorův názor je postaven na vyjádření amerických představitelů, kteří uvedli, že mezi vládami USA, Británie, Francie a Spolkové republiky Německo budou probíhat intenzivní konzultace o těchto bezprecedentních událostech a o tom, jaké kroky je zapotřebí učinit. Nutnost jednotné spojenecké reakce je v zde silně vyzdvihována.⁶⁹

Autoři těchto článků barvitě popisují, za jakých okolností došlo k potlačení červnových protestů sovětskou armádou. Jeden z titulků dokonce popisuje, že Sověti

⁶⁵ Evening star [online]. Washington, D.C.: W.D. Wallach & Hope., June 17, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2331-9968.

⁶⁶ Evening star [online]. Washington, D.C.: W.D. Wallach & Hope., June 18, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2331-9968.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ The Key West Citizen: East Berlin's anti-communist riots will have effect on allies dealing with commies [online]. Key West, FL: University of Florida., June 18, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2641-6174.

⁶⁹ Ibid.

proměnili Východní Německo v „ozbrojený tábor“ se svými tanky a vojáky.⁷⁰ Aljašský týdeník popsal celou akci jako „teroristickou ofenzívu“ proti mírovému povstání. Zmiňuje také, že Sověti poslali muže obviněného z organizování protestů před popravčí četou, a že se jedná o poněkud kruté varování Němcům, kteří žijí pod sovětskou nadvládou.⁷¹ Ve Washingtonu napsaly noviny, že bylo po vyhlášení stanného práva přibližně sto lidí zatčeno a minimálně jeden účastník protestů zemřel, avšak přesné počty obětí americké zdroje nezískaly.⁷²

Média také informovala americké občany o průběhu potravinového programu. Týdeník The Nome Nugget napsal dne 29. července, pouze dva dny po zahájení programu, že si do Západního Berlína pro jídlo přišlo až 250 tisíc hladových Němců, což popsal jako demonstraci neschopnosti komunismu uživit vlastní obyvatele.⁷³ Lidé údajně přišli pro potravinové balíčky proto, neboť si ve svých prodejnách nemohli koupit žádné jídlo, jelikož tam jednoduše žádné nebylo. Podobné vyobrazování života za železnou oponou v době událostí mohlo značně přispívat k utváření všeobecného názoru a pocitu lidí na západě o tom, že komunismus má silné nedostatky a je ve své podstatě neudržitelný.

Pravděpodobně prvními západními představiteli, kteří vzali na vědomí demonstrace ve východním Berlíně, byli zaměstnanci amerického rozhlasu v Berlíně. RIAS, ovládaný spojeneckým vysokým komisařem, ale obsazený převážně německým personálem, byl v NDR extrémně populární. Americké zpravodajské služby odhadovaly, že více než 70 procent východních Němců vysílání pravidelně poslouchalo. RIAS spolupracovala s americkými zpravodajskými agenturami působícími v Berlíně při shromažďování informací a usnadňovala nábor tajných agentů v sovětské zóně. I přesto, že přímo k demonstracím nepodněcovala, její vysílání rozhodně povzbudilo dělnické nepokoje a pasivní odpor.⁷⁴

Dne 16. června poskytla RIAS obsáhlou zprávu o událostech v sovětském sektoru ve zprávách a zveřejnila necenzurované zprávy o požadavcích demonstrantů.⁷⁵ Vedení rozhlasu očekávalo, že rozhlasová stanice bude centrálním koordinačním bodem povstalců, protože pouze rádio mohlo účinně navázat spojení mezi stávkujícími a běžnou

⁷⁰ The Nome nugget [online]. Nome, Alaska: Nome Pub. Co., July 20, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2331-9968.

⁷¹ The Nome nugget [online]. Nome, Alaska: Nome Pub. Co., June 19, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2331-9968.

⁷² Evening star [online]. Washington, D.C.: W.D. Wallach & Hope., June 17, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2331-9968.

⁷³ The Nome nugget [online]. Nome, Alaska: Nome Pub. Co., July 29, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2331-9968.

⁷⁴ Ibid., pozn 12,13.

⁷⁵ Ostermann, Christian F. 1994. *The United States, the East German uprising of 1953, and the limits of rollback*. Washington: Woodrow Wilson International Center for Scholars., s. 14.

populací. Není divu, že to byla právě RIAS, na kterou se východoberlínští dělníci obrátili s žádostmi o pomoc při šíření výzvy ke generální stávce. Místní představitelé RIAS však nebyli schopni konzultovat s Washingtonem a rozhodli se být zpočátku opatrní. Byli přesvědčeni, že stanice nemůže přímo propůjčovat svůj hlas dělníkům, ale že bude fakticky a plně šířit informace o demonstracích. Toto politické rozhodnutí bylo brzy potvrzeno ve Washingtonu.⁷⁶

RIAS bylo později oceněno v rámci Eisenhowerovy administrativy za rychlost, s jakou se nepokoje rozšířily z východního Berlína po celé zóně, což výrazně napomohlo udělat z protestů a demonstrací více než pouze lokální záležitost.

⁷⁶ Ibid.

3. Důsledky pro americkou zahraniční politiku

3.1. Zahraniční politika vůči Východnímu Německu

Po událostech ve východním Německu došlo k obratu v přístupu americké administrativy. Důvodů k tomu bylo několik. Zaprvé, události daly Spojeným státům jakýsi pocit sebevědomí, zvláště když se ukázalo, že se zprávy o nepokojích dostávají do dalších satelitních zemí, kde by to ještě více mohlo podkopat komunistickou autoritu. Druhým důvodem byl fakt, že si Eisenhower a Dulles byli dobře vědomi nebezpečné propasti mezi zdrženlivostí Spojených států na začátku povstání a rétorikou osvobození, na které odráželi svou kampaň a která byla od nich ve společnosti z velké části očekávána.⁷⁷

Události z června 1953 a potravinový program, který zadržoval sovětskou politickou a diplomatickou ofenzivu v Německu, zdůraznil potřebu silné západoevropské obrany. V konečném důsledku byl však zájem o destabilizaci východního Německa druhořadý vůči západoněmecké politice Spojených států. Hlavním cílem americké politiky bylo především podpořit integraci federálního Německa do západní aliance.⁷⁸

Po potravinové operaci Eisenhowerova administrativa podnikla potřebné kroky k vyřešení neshody se spojenci v záležitosti psychologické války v Německu. V prosinci 1953 přijaly Spojené Státy novou politiku vůči sovětským satelitům ve východní Evropě, NSC-174⁷⁹, která ilustrovala nové limity americké strategie v kontextu studené války. Dlouhodobým cílem bylo stále zvrátit sovětský vliv ve východní Evropě, včetně východního Německa. Národní rada bezpečnosti ve svém prohlášení však zároveň zdůraznila, že by se Spojené státy měly vyvarovat vyprovokování války se Sovětským svazem a předcházet předčasným povstáním ve východní Evropě. Jejich nová politika také znovu potvrdila americký záměr úzce spolupracovat s evropskými spojenci ve snaze zmírnit mezinárodní napětí. To znamenalo, že jakékoli psychologické válečné aktivity budou koordinovány s Británií a Francií, a jakákoliv jednostranná reakce USA bude ze strany spojenců zamítnuta.

Změna americké zahraniční politiky byla doprovázena pružnějším postojem v jejím

⁷⁷ Tudda, Chris. "Reenacting the Story of Tantalus": Eisenhower, Dulles, and the Failed Rhetoric of Liberation." *Journal of Cold War Studies* 7, no. 4 (2005): s. 4. <https://www.jstor.org/stable/26925850>.

⁷⁸ Ostermann, Christian F. "Keeping the Pot Simmering": The United States and the East German Uprising of 1953." *German Studies Review* 19, no. 1 (1996): s. 79. <https://www.jstor.org/stable/1431713>.

⁷⁹ Ostermann, Christian F. 2001. *Uprising in East Germany, 1953: The Cold War, the German Question, and the First Major Upheaval behind the Iron Curtain*. 1st ed. Budapest: Central European University Press. s. 328, 392.

politickém přístupu k Německu. Západní mocnosti podporovaly tzv. Hallsteinovu doktrínu⁸⁰, postulovanou západoněmeckou vládou pro navázání diplomatických vztahů se Sovětským svazem a zachování výhradního práva Spolkové republiky zastupovat Německo ve vztazích s ostatními zeměmi. To však nemohlo zakrýt skutečnost, že jejich závazek ke znovusjednocení v následujících letech slábl, zatímco rostl jejich zájem dohodnout se na politice „uvolnění“ se Sovětským svazem.⁸¹ Američané byli stále více připraveni opustit svůj tradiční požadavek, aby znovusjednocení Německa mělo přednost před vytvořením evropského bezpečnostního systému, který požadovali Sověti.

Dopad východoněmeckého povstání na americkou politiku vůči východní Evropě se nejvýrazněji odráží ve zprávě o národní bezpečnosti z prosince 1953. NSC 174 připustilo, že oddělení jakéhokoli velkého evropského satelitu od sovětského bloku se nyní nejeví jako proveditelné s výjimkou sovětského souhlasu nebo vzájemnou válkou. Zatímco povstání prokázalo, že Sověti nedokázali plně podrobit Východoevropany nebo zničit jejich touhu po svobodě, a zároveň projevilo nespolehlivost satelitních ozbrojených sil, příliš nezpochybnilo schopnost SSSR vykonávat účinnou kontrolu nad východní Evropou. Východní Německo nicméně představuje zvláštní a obtížnější problémy kontroly, a proto může sloužit jako ústřední bod a příklad nespokojenosti pro zbytek sovětských satelitů. Jakákoli touha po agresivitě vůči východnímu Německu však musela být zohledněna zájmem Washingtonu o integraci Spolkové republiky se Západem a pokračujícím přístupem do západního Berlína.⁸²

Můžeme tedy tvrdit, že události z června 1953 měly za důsledek zmírnění americké politiky vůči východnímu Německu. Spojené státy nebyly připraveny ani ochotny uchýlit se k vojenskému konfliktu, aby zde odvrátili sovětskou nadvládu, a stále více odmítali pravděpodobnost úspěšné vnitřní revoluce v NDR tváří v tvář stále účinnému represivnímu systému. Myšlenky vysvobození východních Němců ze sovětské nadvlády a znovusjednocení Německa byly v konečném důsledku kompatibilní s bezpečnostními zájmy Spojených států a závisely především na vztahu vůči Sovětskému svazu a jeho vlastní politiky vůči Německu.

3.2. Zahraniční politika vůči Sovětskému Svazu

⁸⁰ Hallsteinova doktrína - reakční zahraniční politická doktrína bývalé západoněmecké vlády, proklamující nárok SRN na výlučné zastupování Německa. Jejím cílem bylo odradit státy od navázání normálních vztahů s bývalou NDR. Staženo z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hallsteinova_doktr%C3%ADna.

⁸¹ Ostermann, Christian F. 2013. ““Little Room for Maneuver” - Relations Between the United States and the GDR”. In *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1945–1990*, 176. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139052436.021>.

⁸² Ostermann, Christian F. 2001. *Uprising in East Germany, 1953: The Cold War, the German Question, and the First Major Upheaval behind the Iron Curtain*. 1st ed. Budapest: Central European University Press. s. 392.

Obavy z mezinárodního šíření komunismu a rostoucí moci Sovětského svazu ovládaly většinu zahraničněpolitických rozhodnutí za vlády prezidenta Eisenhowera a během padesátých let 20. století. Tvůrci zahraniční politiky USA se znepokojením pozorovali, jak Sověti upevňují svůj vliv a získávají stále větší kontrolu nad vládami ve střední a východní Evropě. Aby vyvážili sovětskou hrozbu, prosazovali američtí vůdci princip rozsáhlé odvety a podporovali vývoj technologií, které by vyrovnaly nebo převyšovaly sovětské jaderné schopnosti.⁸³ Američtí představitelé i přes veškerá opatření viděli jadernou válku se Sovětským svazem jako poslední možnost. Aby se připravil na možný vojenský konflikt, prezident Eisenhower uplatňoval bezprecedentní výkonnou moc k nasazení amerických sil v zámoří bez výslovného povolení Kongresu USA.⁸⁴ Tato politika studené války posílila prezidentovu autoritu v zahraniční politice a pomohla rozšířit americké mezinárodní závazky. Lze však tvrdit, že kromě zvyšování napětí v již tak napjatém vztahu se sovětským blokem měla masivní odvěta v té době jen málo praktických účinků. Před rozvojem americké jaderné triády bylo těžké učinit hrozbu masivní odvety důvěryhodnou a byla neflexibilní v reakci na otázky zahraniční politiky, které nebylo možné řešit pomocí masivního jaderného útoku.

V roce 1953 došlo ke stěžejním událostem, které ovlivnily americko-sovětské vztahy a další průběh studené války. Byla ukončena Korejská válka, sovětský vůdce Stalin nečekaně zemřel, a Eisenhower a Dulles se ujali úřadu ve Washingtonu. Nová republikánská vláda rychle zaujala agresivní veřejný postoj proti komunismu a prosazovala provokativní rétoriku *rollbacku* a politiku „*osvobození*“.⁸⁵ Povstání ve východním Německu dočasně podnítilo americké naděje na slábnoucí sovětský vliv ve střední a východní Evropě, ale protesty byly Sověty bleskově a nemilosrdně potlačeny. Spojené státy důrazně odsoudily sovětskou vojenskou intervenci, ale nepodnikly žádné okamžité kroky, čímž fakticky uznaly nedotknutelnost sovětské sféry vlivu ve východním Německu. Ačkoli nepokoje představovaly, řečeno Dullesovými slovy, „výbornou příležitost k propagandě“, nabádal spíše k opatrnosti. Byl toho názoru, že by Spojené státy měly používat propagandu ve formě rozhlasového vysílání, aby využily psychologické důsledky, které by povstání mělo na Sovětský svaz.⁸⁶

Spojené státy chtěly konkurovat Sovětskému svazu, aniž by se uchýlily k válce, kterou by žádná strana nemohla vyhrát. Eisenhower i Dulles se obávali, že by agresivnější

⁸³ Mayers, David. “Eisenhower’s Containment Policy and the Major Communist Powers, 1953-1956.” *The International History Review* 5, no. 1 (1983): s. 59. <http://www.jstor.org/stable/40105272>.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ostermann, Christian F. “‘Keeping the Pot Simmering’: The United States and the East German Uprising of 1953.” *German Studies Review* 19, no. 1 (1996): s. 66. <https://www.jstor.org/stable/1431713>.

protisovětská politika mohla vyvolat násilnou reakci ze strany SSSR. Proto svorně odmítli vojenské osvobození východní Evropy a místo toho se rozhodli pro riskantní a dlouhodobou strategii rozhlasového vysílání a tajných špiónážních akcí. Zdůraznili také, že Washington nemůže podnítit vzpouru, která by mohla vést k dalšímu krveprolití, a vyloučili jakékoliv akce, které by mohly být klasifikovány jako vojenský zásah. Došli nakonec k závěru, že Spojené státy by se měly omezit na psychologickou válku pomocí propagandy, která by postupně podkopala a oslabilu sovětskou kontrolu ve střední a východní Evropě.⁸⁷

V říjnu 1953 začala administrativa prosazovat přeorientování americké národní bezpečnostní strategie. „Nový pohled“ neboli „Projekt Solarium“ (pojmenovaný tak, protože se členové Rady národní bezpečnosti sešli v Soláriu Bílého domu), byl vytvořen k posílení kolektivní západní bezpečnosti. Jeho cílem bylo dosáhnout konsensu mezi představiteli národní bezpečnosti o nejúčinnější reakční strategii na sovětskou pokračující expanzi. Ještě větší význam než posílení konceptu kolektivní bezpečnosti měla přímá bezpečnost Spojených států, protože ekonomicky, politicky a vojensky představovaly Spojené státy srdce a duši komunistického odporu.⁸⁸

Od roku 1953 do roku 1956 byla oficiální rétorika administrativy z velké části výsledkem předvolební propagandy. Velký počet amerických voličů byl přesvědčen, že republikánská administrativa by se vzdorně postavila proti komunismu a získala zpět pro západ ubohé národy východní Evropy ovládané Sověty, narozdíl od bezpáteřních demokratů. Americká administrativa pokračovala ve veřejné podpoře „osvobození“ a „masivní odvety“ a zvyrazňovala sovětskou hrozbu až do poloviny šedesátých let.⁸⁹

⁸⁷ Tudda, Chris. “‘Reenacting the Story of Tantalus’: Eisenhower, Dulles, and the Failed Rhetoric of Liberation.” *Journal of Cold War Studies* 7, no. 4 (2005): s. 4. <https://www.jstor.org/stable/26925850>.

⁸⁸ Ibid., pozn. 85.

⁸⁹ Mayers, David. “Eisenhower’s Containment Policy and the Major Communist Powers, 1953-1956.” *The International History Review* 5, no. 1 (1983): s. 59. <http://www.jstor.org/stable/40105272>.

3.3. Zahraniční politika vůči sovětským satelitům ve východní Evropě

Zkušenost s východoněmeckým povstáním a neúspěch amerického potravinového programu ovlivnily přehodnocení politiky Eisenhowerovy administrativy vůči východní Evropě. NSC 174 potvrzuje, že americká politika se bude i nadále uchýlovat ke skrytým operacím a psychologické válce, ale zároveň je tón a obsah směrnice opatrnější a strážlivější než předchozí politická prohlášení. Přístup USA k východní Evropě bude i nadále spoléhat na řadu politických, ekonomických a jiných opatření, včetně skrytých operací, a to navzdory rostoucím obtížím při provádění takových aktivit. NSC 174 předepisovalo pomoc satelitním národům v odporu proti režimům ovládaným Sověty, ale také varovalo před podněcováním k násilnému odporu, který by přinesl jen další teror a represálie.⁹⁰ Stručně řečeno, američtí politici potřebovali nalézt křehkou rovnováhu mezi udržením míru mezi obyvateli a nabádáním k pasivnímu odporu.

Sovětská kontrola nad sovětskými satelity ve východní Evropě (Polsko, Československo, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko, Albánie a Východní Německo) významně přispěla k mocenské nerovnováze v Evropě a k ohrožení bezpečnosti Spojených států. Navzdory svým ekonomickým a administrativním potížím Kreml dosáhl značného pokroku ve využívání průmyslové kapacity satelitů a rozšiřování jejich vojenského potenciálu, čímž se mu podařilo maximalizovat mocenský základ Sovětského svazu.⁹¹

Satelity byly důležité pro tehdejší rovnováhu sil v Evropě, protože rozšiřovaly politickou, vojenskou a ekonomickou moc Sovětského svazu do srdce Evropy. Trvalé upevnění sovětské kontroly v této oblasti by představovalo vážnou hrozbu pro bezpečnost Spojených států a západní Evropy. Odstranění dominantního sovětského vlivu v satelitech je proto v základním zájmu Spojených států. Stejně tak je tradiční americkou politikou uznávat a podporovat právo těchto národů na nezávislost a na vlády, které si sami zvolí.⁹²

Přítomnost silného sovětského vlivu v satelitních státech zůstává základním faktem pro Spojené státy. Sovětské potlačení nepokojů ve východním Německu však naznačuje, že samy satelitní režimy nemusí být schopny bez dostupných sovětských ozbrojených sil udržet obyvatelstvo v podřízenosti vůči Moskvě.

Je proto v zájmu národní bezpečnosti Spojených států provádět politiku rozhodného odporu vůči dominantnímu sovětskému vlivu v satelitních zemích východní Evropy a usilovat

⁹⁰ Ostermann, Christian F. 2001. Uprising in East Germany, 1953: The Cold War, the German Question, and the First Major Upheaval behind the Iron Curtain. 1st ed. Budapest: Central European University Press. s. 328.

⁹¹ Ibid., 393.

⁹² Ibid., 397, 405.

o případné odstranění tohoto vlivu. V souladu s tím jsou zapotřebí politická, ekonomická, propagandistická a tajná opatření k vytvoření a využití obtížných problémů pro Sovětský svaz, zkomplikování kontroly v satelitech a zpomalení růstu vojenského a ekonomického potenciálu východního bloku. Veškerá použitá opatření k vyvíjení nátlaku na sovětský blok by měla zohledňovat podmínky, které přimějí sovětské vedení k větší vstřícnosti k přijatelným dohodám.⁹³

Obecně by měly být plně využity prostředky diplomacie, propagandy, hospodářské politiky a tajných operací k vytvoření a udržení protisovětských prvků, k zasévání zmatku a diskreditaci autority režimů, k narušení vztahů mezi sovětskými satelity a obecně maximalizovat sovětské potíže. Spojené státy by měly bedlivě sledovat vývoj situace v každém satelitu a být připraveny využít každou příležitost k podpoře vzniku režimů nepodřízených SSSR. V souladu s tím by tato politika měla být prováděna flexibilními postupy ve světle aktuálních odhadů reakce sovětské vlády a situace v dotčených satelitních státech. Měly by být také důkladně analyzovány výhody a zároveň nevýhody vůči obecnému postavení Spojených států ve světě a dopadu těchto aktivit na vztahy se Sovětským svazem. Například takové záležitosti, jako je udržování diplomatických vztahů se satelitními státy nebo povaha ekonomických tlaků, které mají být na tyto státy vyvíjeny, by měly být rozhodovány striktně z hlediska obecných výhod a nevýhod pro Spojené státy.⁹⁴

Obecně řečeno, zatímco politické cíle vyjádřené v NSC 174 jsou platnými dlouhodobými cíli, USA mohou za současných podmínek dosáhnout jen malého pokroku k jejich dosažení. Sovětský svaz ukázal, že považuje pokračující nadvládu nad východní Evropou za zásadní pro svou vlastní bezpečnost a že použije rázná opatření, aby zabránil odtržení a ztrátu jakéhokoli satelitu (možná s výjimkou Albánie).⁹⁵ Za těchto okolností je patrné, že pouze vojenská intervence Západu nebo vnitřní kolaps SSSR by mohly tento aktuální stav narušit, nicméně ani jedno se v dohledné době nezdá jako pravděpodobné.

⁹³ Ibid., 405.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid., 406.

Závěr

Pro prezidenta Eisenhowera, stejně jako pro mnoho jeho současníků na Východě i Západě, byla rozsáhlá vzpoura proti represivní komunistické vládě ve východním Německu v létě 1953, potlačená pouze sovětským vojenským zásahem, klíčovým okamžikem studené války. Spontánní vzpoura dělníků, farmářů a mládeže proti tyranskému režimu byla prvním velkým povstáním v sovětském impériu od kronšadtských nepokojů v roce 1921. Ukázala světu, že obyvatelé zemí sovětského bloku mohou a budou se stavět proti komunistickým vládám, když se naskytne příležitost, a že režimy podporované Moskvou mohou být udržovány pouze vojenskou silou.

Reakce Spojených států, jak bylo zkoumáno a vyobrazeno v práci, byla daleko složitější a poněkud nejednoznačná. Počáteční reakce byla v podstatě pasivní, ačkoli západní rozhlasové vysílání RIAS pracovalo agresivně na šíření zpráv o stávkách ve východním Berlíně. V důsledku toho se vláda USA snažila vydělat na povstání několika způsoby. Jejich cílem bylo postavit sovětskou německou politiku do defenzívy a udržet úroveň nestability uvnitř NDR. Dalším cílem bylo posílení pozice německého kancléře Adenauera a vlivu Spolkové republiky.

Rozsah amerického úsilí o destabilizaci východního Německa byl přísně omezen celkovou americkou strategií v Evropě. Tato strategie se soustředila na integraci Spolkové republiky do západoevropských ekonomických, politických a vojenských struktur. Věřilo se, že je tato integrace zásadní pro zabránění oživení německého nacionalismu a militarismu a pro posílení obranných schopností západní Evropy. Západoněmečtí představitelé byli zdrženliví ve snaze zatlačit příliš daleko, navzdory podpoře některých vysokých představitelů ve Washingtonu. Podobně udržování jednoty západních spojenců v Německu tváří v tvář hrozbě z východu, zejména s ohledem na odhalenou pozici spojenců v Berlíně, často omezovalo americké úsilí vůči východnímu Německu.

Navzdory všeobecné opatrnosti američtí politici narazili na překvapivě úspěšnou metodu, jak zhoršit potíže komunistické strany. Učinili tak prostřednictvím psychologické války, která zahrnovala potravinový program, jehož cílem bylo poskytnout obyvatelstvu NDR životně potřebné zásoby. Ve skutečnosti drtivá reakce na program ze strany obyčejných východních Němců ovlivnila přehodnocení americké strategie vůči východní Evropě později toho roku.

Americká reakce na východoněmecké povstání odhalila, že koncept strategie *rollbacku* postrádá jakýkoliv koherentní operační základ. Zatímco USA podporovaly a podněcovaly odpor vůči sovětské moci ve východní Evropě, nepodařilo se jim prosadit tyto nedokonalé představy jako principy efektivní strategie, které by poskytly pevný základ pro podobné budoucí nepředvídané události. Přínos povstání pro Spojené státy byl ale zásadní v tom, že nabízelo příležitost prosadit odvážnější rétoriku a prostředky, které měly v krátkodobém horizontu za cíl dosáhnout silné pozice ve studené válce prostřednictvím vojenské integrace západoevropských zemí.

Dědictví první americké zkušenosti se studenou válkou se spontánní protikomunistickou revoltou v Evropě je nejednoznačné. V kontextu studené války východoněmecké povstání předznamenalo budoucí krize v Polsku (1956, 1970, 1980-81), Maďarsku (1956) a Československu (1968). Ve skutečnosti však přispělo k tomu, že americké politické vedení přehodnotilo limity a cíle své zahraniční politiky *rollbacku* a „osvobození“ na podzim roku 1953.

Východoněmecké krize odhalila samotný potenciál a také meze politiky zaměřené na odvrácení sovětské moci nejen v Německu, ale i v celé východní Evropě. Po červnovém povstání v roce 1953 se americká vláda potýkala s otázkou, jak by Spojené státy reagovaly, kdyby se tyto události opakovaly, a zda by se Washington měl snažit stimulovat srovnatelná povstání právě tam nebo jinde v sovětském bloku.

Summary

For President Eisenhower, as for many of his contemporaries in the East and West, the large-scale revolt against the repressive communist government in East Germany in the summer of 1953, suppressed only by Soviet military intervention, was a pivotal moment of the Cold War. The spontaneous uprising of workers, farmers, and youth against a tyrannical communist regime was the first major uprising in the Soviet empire since the Kronstadt riots of 1921. It showed the world that the populations of the Soviet bloc could and would rise up against communist governments when the opportunity arose, and that regimes supported by Moscow can only be sustained by military force.

The response of the United States, as explored and depicted in the work, was far more complex and somewhat ambiguous. The initial response was largely passive, although RIAS's Western radio broadcasts worked aggressively to disseminate news of the strikes in East Berlin. As a result, the US government sought to capitalize on the insurgency in several ways. Their goal was to put Soviet German policy on the defensive and maintain a level of instability within the GDR. Another goal was to strengthen the position of German Chancellor Adenauer and the influence of the Federal Republic.

Despite the general caution, American politicians have hit on a surprisingly successful method of exacerbating the Communist Party's troubles. They did so through psychological warfare, which included a food program aimed at providing vital supplies to the population of the GDR. In fact, the overwhelming response to the program by ordinary East Germans influenced a reassessment of American strategy toward Eastern Europe later that year.

The scope of American efforts to destabilize East Germany was strictly limited by the overall American strategy in Europe. This strategy focused on integrating the Federal Republic into Western European economic, political and military structures. This integration was believed to be essential to prevent a resurgence of German nationalism and militarism and to strengthen the defense capabilities of Western Europe. West German officials were reticent to push too far, despite the support of some senior officials in Washington. Similarly, maintaining the unity of the Western Allies in Germany in the face of a threat from the East, especially given the exposed Allies' position in Berlin, often limited American efforts against East Germany.

The American response to the East German uprising revealed that the concept of a "rollback" strategy lacked any coherent operational basis. While the US supported and encouraged resistance to Soviet power in Eastern Europe, it failed to establish these entirely vague notions as principles of effective strategy that would provide a firm basis for similar

future contingencies. But the benefit of the insurgency for the United States was crucial in that it offered an opportunity to assert bolder rhetoric and means aimed in the short term at achieving a position of strength in the Cold War through the military integration of Western European countries.

The legacy of America's first Cold War experience with spontaneous anti-communist revolt in Europe is ambiguous. In the context of the Cold War, the East German uprising foreshadowed future crises in Poland (1956, 1970, 1980-81), Hungary (1956), and Czechoslovakia (1968). In fact, however, it contributed to the American political leadership reassessing the limits and goals of its foreign policy of "rollback" and "liberation" in the fall of 1953.

The East German crisis revealed the very potential as well as the limits of the policy aimed at averting Soviet power not only in Germany, but also in the whole of Eastern Europe. After the June 1953 Uprising, the U.S. government grappled with the question of how the United States would respond if the events were repeated, and whether Washington should seek to stimulate comparable uprisings there or elsewhere in the Soviet bloc.

Použitá literatura

Primární zdroje:

The Nome nugget [online]. Nome, Alaska: Nome Pub. Co., July 20, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2331-9968. Dostupné z:
https://chroniclingamerica.loc.gov/data/batches/ak_dungenesscrab_ver01/data/sn84020662/00414185241/1953072001/0226.pdf

The Nome nugget [online]. Nome, Alaska: Nome Pub. Co., June 19, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2331-9968. Dostupné z:
https://chroniclingamerica.loc.gov/data/batches/ak_dungenesscrab_ver01/data/sn84020662/00414185241/1953061901/0138.pdf

The Nome nugget [online]. Nome, Alaska: Nome Pub. Co., June 17, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2331-9968. Dostupné z:
https://chroniclingamerica.loc.gov/data/batches/ak_dungenesscrab_ver01/data/sn84020662/00414185241/1953061701/0128.pdf

The Nome nugget [online]. Nome, Alaska: Nome Pub. Co., July 29, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2331-9968. Dostupné z:
https://chroniclingamerica.loc.gov/data/batches/ak_dungenesscrab_ver01/data/sn84020662/00414185241/1953072901/0252.pdf

The Key West Citizen: East Berlin's anti-communist riots will have effect on allies dealing with commies [online]. Key West, FL: University of Florida., June 18, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2641-6174. Dostupné z:
https://chroniclingamerica.loc.gov/data/batches/fu_gatorade_ver01/data/sn83016244/00414181235/1953061801/0159.pdf

The Key West Citizen: East Berlin's anti-communist riots will have effect on allies dealing with commies [online]. Key West, FL: University of Florida., June 18, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2641-6174. Dostupné z:
https://chroniclingamerica.loc.gov/data/batches/fu_gatorade_ver01/data/sn83016244/00414181235/1953061801/0158.pdf

Evening star [online]. Washington, D.C.: W.D. Wallach & Hope., June 17, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2331-9968. Dostupné z:
https://chroniclingamerica.loc.gov/data/batches/dlc_dongiovanni_ver01/data/sn83045462/00280606686/1953061701/0469.pdf

Evening star [online]. Washington, D.C.: W.D. Wallach & Hope., June 19, 1953 [cit. 2022-12-28]. ISSN 2331-9968. Dostupné z:
https://chroniclingamerica.loc.gov/data/batches/dlc_dongiovanni_ver01/data/sn83045462/00280606686/1953061901/0626.pdf

Evening star [online]. Washington, D.C.: W.D. Wallach & Hope., June 18, 1953 [cit. 2022-

12-28]. ISSN 2331-9968. Dostupné z:
https://chroniclingamerica.loc.gov/data/batches/dlc_dongiovanni_ver01/data/sn83045462/00280606686/1953061801/0567.pdf

Sekundární zdroje:

Ostermann, Christian F. 2001. *Uprising in East Germany, 1953: The Cold War, the German Question, and the First Major Upheaval behind the Iron Curtain*. 1st ed. Budapest: Central European University Press.

Ostermann, Christian F. 1994. *The United States, the East German uprising of 1953, and the limits of rollback*. Washington: Woodrow Wilson International Center for Scholars.

Ostermann, Christian F. 2021. *Between containment and rollback: the United States and the Cold War in Germany*. Stanford, California: Stanford University Press.

Gassert, Philipp, Wilfried Mausbach, and David B. Morris. 2004. *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1945–1990: Publications of the German Historical Institute*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bruce, Gary. 2003. *Resistance with the people: repression and resistance in Eastern Germany 1945-1955*. Harvard Cold War studies book series. Lanham: Rowman & Littlefield.

Kopstein, Jeffrey. "Chipping Away at the State: Workers' Resistance and the Demise of East Germany." *World Politics* 48, no. 3 (1996): 391–423. <https://doi.org/10.1353/wp.1996.0011>.

Roe, James. (2014). *17 June 1953: Examining the Causes and Consequences of the East German Uprising*.

Ostermann, Christian F. 2013. "'Little Room for Maneuver' - Relations Between the United States and the GDR". In *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1945–1990*, edited by Detlef Junker, Philipp Gassert, Wilfried Mausbach, and David B. Morris, 172-180. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139052436.021>.

Grabas, Margrit. "17 June 1953 – The East German Workers' Uprising as a Catalyst for a Socialist Economic Order." *VSWG: Vierteljahrschrift Für Sozial- Und Wirtschaftsgeschichte* 102, no. 2 (2015): 182–90. <http://www.jstor.org/stable/24548652>.

Livingston, Robert Gerald. "America's Relationship with the GDR". *Deutsches Historisches Institut Washington* (2014): 33-43. https://perspectivia.net//servlets/MCRFileNodeServlet/ploneimport_derivate_00000254/bu-sup9_033.pdf.

INGIMUNDARSON, VALUR. "The Eisenhower Administration, the Adenauer Government, and the Political Uses of the East German Uprising in 1953." *Diplomatic History* 20, no. 3 (1996): 381–409. <http://www.jstor.org/stable/24913422>.

Ostermann, Christian F. "'Keeping the Pot Simmering': The United States and the East German Uprising of 1953." *German Studies Review* 19, no. 1 (1996): 61–89. <https://www.jstor.org/stable/1431713>.

Tudda, Chris. “‘Reenacting the Story of Tantalus’: Eisenhower, Dulles, and the Failed Rhetoric of Liberation.” *Journal of Cold War Studies* 7, no. 4 (2005): 3–35. <https://www.jstor.org/stable/26925850>.

Landa, Roland D. “Almost Successful Recipe: The United States and East European Unrest prior to the 1956 Hungarian Revolution”. (2012): 1-158. <https://nsarchive.gwu.edu/document/22638-document-01-almost-successful-recipe-united>.

Mayers, David. “Eisenhower’s Containment Policy and the Major Communist Powers, 1953-1956.” *The International History Review* 5, no. 1 (1983): 59–83. <http://www.jstor.org/stable/40105272>.

Coleman, David G. “Eisenhower and the Berlin Problem, 1953–1954.” *Journal of Cold War Studies* 2, no. 1 (2000): 3–34. <https://www.jstor.org/stable/26925042>.

SCHWARTZ, THOMAS A. “The United States and Germany after 1945: Alliances, Transnational Relations, and the Legacy of the Cold War.” *Diplomatic History* 19, no. 4 (1995): 549–68. <http://www.jstor.org/stable/24912326>.

Schlesinger, James R. “The Evolution of American Policy towards the Soviet Union.” *International Security* 1, no. 1 (1976): 37–48. <https://www.jstor.org/stable/2538575>.

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. "United States presidential election of 1952." *Encyclopedia Britannica*, October 28, 2022. <https://www.britannica.com/event/United-States-presidential-election-of-1952>.